

ילמד ענוים דרכו - שנה א

עולם הבא (ב)

הרב רן כלילי

הקושיות על הרמב"ם מדברי חז"ל:¹

1. סנהדרין צב, א

תנא דבי אליהו: צדיקים² שעתידי הקדוש ברוך הוא להחיותו - אינו חוזרין לעפרן³, שנאמר: "והיה הנשאר בציון והנוותר בירושלים קדוש יאמר לו, כל הכתוב לחיים בירושלים" - מה קדוש לעולם קיים, אף הם לעולם קיימין. (שמות רבה, ט"ו, כ"א): "החדש הזה לכם": הדא הוא דכתיב: "הראשונות הנה באו וחדשות אני מגיד", וכי יש לעתיד לבא חדשות? והא כתיב: "מה שהיה הוא שיהיה"? אלא מוצאין אנו עשרה דברים עתידי הקדוש ברוך הוא לחדש לעתיד לבא: הראשונה - שהוא עתיד להאיר לעולם שנאמר: "לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם"... התשיעית - **אין עוד מוות בעולם שנאמר: "בלע המוות לנצח ומחה ה' - להים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר"**. העשירית - שאין עוד לא אנהא לא אנקה ולא יגון, אלא הכל שמחים, שנאמר: "ופדויי ה' ישובו ובאו ציון ברנה".

2. סנהדרין צ, א - צ, ב

ואלו שאין להם חלק לעולם הבא: האומר אין תחיית המתים מן התורה... וכל כך למה? תנא: הוא כפר בתחיית המתים, לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים. שכל מידותיו של הקב"ה מידה כנגד מידה.... (קידושין ל"ט): תניא: ר' יעקב אומר: אין לך כל מצווה ומצווה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצידה, שאין תחיית המתים תלוי בה, שנאמר: "למען ייטב לך והארכת ימים", "למען ייטב לך" - לעולם שכולו טוב, "וארכת ימים" - לעולם שכולו ארוך.⁴

3. העיקרים א, י⁵

"ואלו שאין להם חלק לעוה"ב: האומר אין תחיית המתים מן התורה..." - כלומר, שמכחיש השכר והעונש ה-לוהי הנרמז בתחיית המתים... אם לנפשות ואם לגופות - לכלול כל מיני השכר. וזהו שנמצא לרבותינו ז"ל שם, דברים שמורים בהם כי "תחיית המתים" - שם נאמר בכללות ויחוד: אם על תחיית המתים בפרט ואם על עולם הנשמות והעולם הבא ויום הדין בכלל...

¹ עיין ביד רמ"ה לפרק חלק, ובאיגרותיו, שהאריך להביא ראיות מהמקרא ומחז"ל נגד הרמב"ם.
² עיין באיגרות הרמ"ה שרבי אהרון משולם גרס: "צדיקין גמורין" וחילק בין צדיקים גמורים לצדיקים שאינם גמורים שהם חוזרים לעפרן. והרמ"ה השיב לו בגרסתו: "מתים שעתידי הקב"ה להחיות בימות המשיח".

³ עיין שם ברש"י ובגרסת הרש"ל.

⁴ דרשה זו הביא הרמב"ם בהלכות תשובה בפרק ח', ופסק כרבי יעקב ש"שכר מצוות בהאי עלמא ליכא".

⁵ עיין גם בדבריו שם ד, לא שחזר על תשובתו, וגם הוסיף תשובה אחרת, שכוונת "תחיית המתים" שם היא על תחיית הנשמה אחר מות הגוף, אלא שאמר שזה תירוץ דחוק.
כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

4. סנהדרין צ, ב

מניין לתחיית המתים מן התורה... מן המקרא הזה אמר להם: "ואתם הדבקים בה" - לווהיכם חיים כולכם היום" - מה היום כולכם קיימים אף לעולם הבא כולכם קיימים...

תניא: אמר ר' אליעזר בר' יוסי: בדבר זה זייתי ספרי מינים, שהיו אומרים אין תחיית המתים מן התורה, הרי הוא אומר: "הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה" - "הכרת תכרת" - בעולם הזה, "עונה בה" - לעולם הבא.⁶ (סנהדרין קי:): דור המדבר אין להם חלק לעוה"ב... ר' שמעון בן מנסיא אומר: באים הן לעוה"ב, שנא': "ופדויי ה' ישובו ובאו ציון ברינה".

עשרת השבטים אינם עתידים לחזור שנא': "וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה" - מה היום הולך ואינו חוזר אף הם הולכים ואינם חוזרים - דברי ר' עקיבא... רבי אומר: באים הם לעוה"ב, שנא': "ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים מארץ אשור והנדחים מארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים".

(ספרי ואתחנן ל"ה): בהתהלכך תנחה אותך - בעולם הזה, בשכבך תשמור עליך - בשעת המיתה, והקיצות - לעתיד לבוא, היא תשיחך - לעולם הבא.

(בראשית רבה יד,ה): בית הלל אומרים: כשם שיצירתו בעולם הזה כך יצירתו לעולם הבא: מה יצירתו בעוה"ז מתחיל בעור ובשר וגידים ועצמות (ואח"כ "ויפח באפיו נשמת חיים") כך לעוה"ב מתחיל בעור ובשר וגידים ועצמות.

(אותיות דר"ע כרך ב' עמ' שע"א): "ארץ החיים" - ארץ שמתיה חיים תחילה לעולם הבא, אם כן צדיקים שבחוץ לארץ כגון משה ואהרן האיך הן חיינ ובאין לעוה"ב? מלמד שבשעת תחיית המתים הקב"ה יורד משמי שמים העליונים ויושב על כסאו בירושלים, וקורא למלאכי השרת ואומר: בני, לא בראתי אתכם אלא לשעה זו כדי שתעשו לי קורת רוח... לכו שוטטו בארבע רוחות העולם... ועשו לי מחילות מחילות בקרקע הארץ לכל צדיק וצדיק שבחוצה לארץ עד ארץ ישראל והביאו לי כל צדיק וצדיק... ויבואו לארץ ישראל ואני מחייה אותן.

5. העיקרים⁸ ד, לא

ועל כן הוזקקנו לומר, כי "העולם הבא" - שם נאמר בכללות ויחוד: נאמר בכלל על כל מדרגה ממדרגות שכר הנפשות אחר המוות, ונאמר ביחוד על המדרגה היותר גדולה שאפשר שתושג לנפש הצדיק הגמור, שהיא מדרגה באה אחר תחיית המתים (כשתחזור הנפש לעולם הנשמות), ואותה מדרגה ביחוד תקרא: "חיי העולם הבא".

⁶ הרמב"ם מצטט דרשה זו בהלכות תשובה פרק ח'.

⁷ אלו דור המדבר שנפדו ממצרים - רש"י.

⁸ רבנו אהרון מ"ר משולם (באיגרת שכתב לרמ"ה) הבין בדעת הרמב"ם שיש שני תחיות מתים: תחיית מתים בזמן המשיח, שעליה אמר הרמב"ם שימותו, ואז יחרב העולם אלף שנה ואח"כ יחיו לעולם. ודבריו תמוהים, שהרי דעת הרמב"ם במורה שהעולם לא יחרב ולא ישתנה כלל, ויש רק תחייה אחת והיא בימות המשיח, ואין היא עיקר השכר ואין חיים לנצח.

כל הזכויות שמורות ©

קושיית הרמב"ם על הרמב"ן וסיעתו:

6. איגרת תחיית המתים עמ' שמד-שמו⁹

וביארנו גם כן שהעולם הבא אין בו מציאות הגופות, אחר שאמרו רבותינו ז"ל שאין בו לא אכילה ולא שתייה ולא תשמיש,¹⁰ ומן השקר שיהיו אלו הכלים נמצאים לבטלה, חלילה לה' מפועל לבטלה.¹¹ כי כשיהיה לאדם פה ואצטומכא וכבד וכלי תשמיש והוא לא יאכל ולא ישתה ולא יוליד – יהיה א"כ מציאותם בטלה גמורה. ואין ראוי שיחלוק האדם על הפנינים האלו, שיש עליהם ראיות שכליות, בפשוטי הדרשות שראוי לאומרם באוזני הנשים בבית האבל.

וכבר סתר מי שסתר דעתנו באומרו: הנה משה ואלהו עמדו זמן בלא אכילה ושתייה, והם גופות – כן יהיו בני העוה"ב. לא עליכם כל עוברי דרך, הביטו וראו: משה ואלהו ע"ה כליהם לא היו לבטלה, ששניהם היו אנשים מבני העולם הזה, אכלו בהם ושתו לפני המופת ואחריו, ואיך יקישו מזה למציאות נמשכת אשר אין לה תכלית, אלא כמו שאמרו: "לעולם שכולו טוב לעולם שכולו ארוך" איך יהיו כלים לגוף לבטלה? ... ואילו (האנשים ההם) לא ידעו בגודל הגנות המחויב למי שייחס לה' פועל הבטלה, והמציא כלים שיבוקש בהם תכלית ללא תכלית. ואמנם יחייב זה כולו מה שיעלה בדמיון ההמון, אשר לא יאמינו שיש מציאות חזק – רק לגוף... ומפני זה יאמינו רובם שה' גוף, שאם לא יהיה גוף – אצלם אינו נמצא...

7. תשובת הרמב"ן לראיה מאלהו:

יתקיים הגוף בלא אכילה ושתייה, וכקיום משה בהר ארבעים יום. ואם נייחס זה למעשה הנס, הנה אלהו יוכיח שלא הושלך הגוף ממנו ולא נפרד מן הנפש והתקיים מאז ועד עולם, וכן חנוך כפי מדרש רבותינו¹² ז"ל. וכן אמרו¹³: "כי כל אשר יעשה ה-לוהים הוא יהיה לעולם – אמר ר' סימון: ראוי היה האדם שיתקיים ויחיה לעולם,

⁹ וחזר על דבריו בעמ' שנד-שנו.

¹⁰ הנה במובן ראשון כוונת הרמב"ם לומר שכשחז"ל אמרו שאין אכילה ושתייה – כוונתם שאין שם בכלל גוף. על כן ממקום שבא להוכיח, הוכיחו נגדו היד רמ"ה והר"ש משנץ וז"ל: "מדאמרין "העוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא פריה ורביה..." ואם אין הנפשות עם הגיות חיות, מפני מה הוצרכו לומר שאין בו כל אלו? היה להם לומר שאין בו גוף, ונמצא כל אלו בטלים מאלהים". ואין קושייתם קושיה, שהרי חז"ל שם עסקו בסוגיה "האם שכר המצוות גשמי או רוחני" ועל כך אמרו דבריהם, ולכן רצו להדגיש נגד השאיפות הגשמיות של בני אדם שמצפים לשכר גשמי. אך אין כוונתם לעסוק כלל בשאלה האם העוה"ב עם גוף או ללא גוף. וזה פשוט. אלא שהרמב"ם למד שמתוך שהשכר הוא רוחני בלבד – אין צריך לגוף, דלמה יהיה שם לבטלה?! יותר מזה: לדעת הרמב"ם חז"ל נזהרו מלומר במפורש שאין בעוה"ב גוף כי ההמון חושב שאם אין גוף אין קיום כלל ויכפרו בשכר. ולכן רק רמזו.

¹¹ יש להדגיש שלרמב"ם לא היה קשה כיצד הגוף יתקיים לנצח, והטעם משום שכבר הכריע במורה (ח"ב, כז-כט) שאע"פ שיש התחלה לעולם, כיוון שהוא נברא מרצונו ית', ורצונו מקיימו – אפשר שהוא יתמיד לעולם. והנה כמו שיש השגחה על הכללים, כבר אמר הרמב"ם שיש מהפרטים שזוכים ג"כ להשגחה פרטית וא"כ הם ראויים להתקיים לנצח. עוד נראה שהרמב"ם יסכים לעקרונן שהגוף יכול להתקיים ללא אכילה ושתייה, על ידי הדבקות בהשגת ה-ל שתשגיח ותחייה גם את הגוף. וכבר עמד על כך הרמב"ן בשער הגמול: "אמרו בברכות (יז): "מרגלא בפומיה דרב: העוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתייה לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן והן נהנין מזיו השכינה"... רצונו לומר, שקיום האנשים הזוכים בהם בזיו הכבוד כקיום הנפש בגוף העוה"ב באכילה ושתייה, כעניין שכתוב: "באור פני מלך – חיים"... וכן אמרו במשה רבנו: "מאין היה אוכל? מזיו שכינה היה ניזון, אל תתמה, החיות שהן נושאות את הכסא והן ניזונות מזיו השכינה, שנאמר: ואתה מחייה את כולם". כי קיום הנפש בהתייחדה בדעת עליון כקיום המלאכים בו, והתעלות הנפש על הגוף מבטלת הכוחות הגופיות כמו שהזכרנו במקום אחר, עד שיתקיים הגוף כקיום הנפש בלא אכילה ושתייה, וכקיום משה בהר ארבעים יום... קושיא זו שהזכרנו בקיום הגוף לנצח, אינה על דעת הפילוסופים ולא על דעת קצת חכמי תורתנו המפורשים (הרמב"ם וסיעתו שקבעו שהעולם כפי שהוא יתברך קיומו ברצון והוא אם לזמן ואם לנצח, וכמו שיאמינו הם בעיונם קיום הכללים, החדרת העולם לתוהו – חיוב, כי כל נברא ברצונו יתברך קיומו ברצון והוא אם לזמן ואם לנצח, וכמו שיאמינו הם בעיונם קיום הכללים, כך אנחנו יכולים להאמין בקבלתנו בקיום הפרט ברצון המתעלה, כי כמו שיש רצון כללי בכלל כך יש רצון כללי בפרט, ואע"פ שנראה בעולם ביטול הפרטים וקיום הכללים, הנה אמונתנו היא כי היה זה בבעלי הנפש מפני החטא הקדמוני והעונש הנגזר עליו, אבל הרצון הנצחי מקיים רצונו לנצח."

אלא שדעת הרמב"ם שאין צורך לגוף בתקופת הגמול, כיוון שאין את פעולות הגוף.

¹² מדרש הגדול בראשית ה, כד.

¹³ קהלת רבה, ג, טו.

כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

מן הדין פסוקא, ומפני מה נקנסה עליו מיתה? אלא: 'ה-לוהים עשה שייראו מלפניו'. 'מה שהיה כבר הוא': ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר: ¹⁴אם יאמר לך אדם: אפשר שאלו לא חטא אדם הראשון שהוא חי וקיים לעולם? אמור לו: כבר הוא אליהו זכור לטוב שלא חטא הוא חי וקיים. הרי ביארו שרצון ה-לוהים במעשיו מקיים אותם לעולם, והביאו ראיה מאליהו זכור לטוב, והנביא אומר: **"הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא,** לפני בוא יום ה' הגדול והנורא" – וזאת ראיה שלא נפרדה נפשו מן הגוף הקדוש והתקיים בקיום אנושי...¹⁵

תשובת הראשונים לרמב"ם מדוע צריך את הגוף לעתיד

8. תשובה שנייה של היד רמ"ה (בחידושו לסנהדרין, תחילת פרק חלק)

אינם לבטלה, שהרי יש בהם תועלת גדולה **להודיע לבאי עולם גבורתו של מקום** שיכול להחיות את הגוויות לעולם בלי אכילה ושתייה... והוא יכול לשנות טבעם כדי שלא יתאוו לאכילה ושתייה ולפריה ורביה ולתשמיש... ומצאנו דוגמת זה באכילת המן: "ויעבך וירעיבך ויאכילך את המן... למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם".

9. תשובה ראשונה של היד רמ"ה (שם) מדוע יש צורך לגוף בזמן השכר הרוחני

והעולם הבא האמור במשנתנו לפי פשטן של משניות ודברי התלמוד וגם לפי הקבלה הפשוטה בכל ישראל הוא עמידת הגוויות והנפשות לדין כאחת כאשר היו קודם מיתתן, שהרי כתבנו שאין שכרן של צדיקים ואין עונשם של רשעים אלא לעוה"ב, לפיכך אי אפשר בלא גוף, כדמוכח מדאמר ליה אנטונינוס לרבי¹⁶...

10. תשובת הרמב"ן לצורך הגוף בזמן השכר הרוחני:

ואם תשיב עלינו: בהיות הגוף מחובר מכלי השימוש לפעולת הנפש לשלושה חלקים: כלי המזון, וכלי הזרע, וכלי תיקון הגוף, והגוף בכללו צורך מציאותו היה בעבור תכלית אחת, והוא אכילת המזון לקיום הגוף ולהוליד דמיונו

¹⁴ נ"ל שכאן צ"ל: "רבי נחמיה אומר...".

¹⁵ עיין באור השם, מ"ג, כלל ד' פרק שני, הסובר שהתחייה תהיה ע"י הנביא אליהו בעצמו. ועיין בשו"ת תח"ס חו"מ ח"ו סי' צ"ו ד"ה אבל, שלדעתו אליהו לעולם לא עלה בגופו למעלה מי' טפחים, אלא גופו נתדקדק ונשאר בג"ע התחתון ונשמתו עלתה לשמש במרומים. עכ"פ גם הוא מודה שגופו של אליהו נשמר לנצח.

¹⁶ סנהדרין צא: "אמר ליה אנטונינוס לרבי: גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין, כיצד? גוף אומר: נשמה חטאה, שמיום שפירשה ממני הריני מוטל כאבן דומם בקבר. ונשמה אומרת: גוף חטא שמיום שפירשתי ממנו הריני פורחת באוויר כציפור. אמר ליה: אמשול לך משל למה הדבר דומה: למלך בשר ודם שהיה לו פרדס נאה והיה בו בכורות נאות והושיב בו שני שומרים: אחד חיגר ואחד סומא. אמר לו חיגר לסומא: בכורות נאות אני רואה בפרדס, בוא והרכיבני, ונביאם לאכלם! רכב חיגר על גבי סומא והביאום ואכלום. לימים בא בעל פרדס, אמר להן: בכורות נאות היכן הן? אמר לו חיגר: כלום יש לי רגלים להלך בהן? אמר לו סומא: כלום יש לי עיניים לראות? מה עשה? הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד. אף הקב"ה מביא נשמה וזורקה בגוף ודן אותם כאחד, שנאמר: "יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו" - יקרא אל השמים מעל - זו נשמה, ואל הארץ לדין עמו - זה הגוף."

וכ"כ הרשב"א, חידושי אגדות, ב"ב ע"ד: "ואמרו שהם מעותדים לסעודת הצדיקים לעתיד לבוא, לומר, שהתחייה תהיה לאותן גופין בעצמן שמתו, ולא שיפסדו אלה ויבואו אחרים בזמן התחייה לצדיקים שיעמדו. והטענה בזה, **שכל חלקי הצדיקים - ר"ל הגופות כנפשות - עבדו את ה' יתברך,** ואם יבטל אותו גוף יבטל זכותו ושילום מעשיו, ואין ה' יתברך מקפח שכר שום דבר... ומהם מתים על הייחוד ועל קיום המצוות, ואם הם נאבדים וכלים - הנה סבלו מן הנזקין והצער ונגרע השכר..."

וכ"כ דעת תבונות עמ' נ"ג: "הנה עניין תחיית המתים בקיצור ובכלל הוא: כי כאשר ברא הקב"ה את האדם גוף ונשמה לעבוד ולמשא, שניהם כאחד, את כל עבודת הקודש, התורה והמצווה אשר נתן להם, הנה ראוי הוא שגם בזמן קבלת השכר הנצחי יחדיו יהיו, **כי לא יתכן שיהיה הגוף עמל ולא לו,** והרי אין הקב"ה מקפח שכר כל ברייה."

דף מקורות

(ילדים כמוהו), וכשתסתלק התכלית ההוא לעולם הבא שאין בו אכילה ולא שתייה – יהיה הגוף פועל ריק ואין במעשה ה-להים פועל בטל? הנה התשובה לכל זה: ... **יש בצורה הזאת סודות עמוקים**, כי לא הייתה היצירה על זה הדמות – הפקר בלא טעם, רק לצורך גדול ולטעם נכבד והעושו יתברך רוצה בקיומו¹⁷...

11. הרמח"ל בדעת תבונות פ

ותראי עוד, שהגוף הנה יש בו חילוקי אברים וחלקים... ובהיות גזירת החכמה העליונה להראות בבריאה עצמה שברא – הדרך והסדר שברא אותה... כמו שדרכיו רבים כך רצה לעשות בריאתו זאת בעלת חלקים רבים ואיברים שונים, שיהיו מקבילים ממש לכל חלקי חוקותיו ית'. הוא העניין שזכרתי לך, שעל זה נאמר: "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", **כי בכל המידות המעולות אשר נבחנו בכבודו ית', בהיותו פועל לפי ערך נבראו, כך נמצא חלקים בדמות האדם הזה**, דרך משל: עין – תחת עין השגחתו המשגיח אל כל יושבי הארץ לדון את כל מעשיהם, כעניין שנאמר: "ארדה נא ואראה" – ללמדך שאין לו לדין אלא מה שעניין רואות. אוזניים לאדם – כנגד מה שהקב"ה יושב ומקשיב תפילותיהם של בני האדם תהילותיהם, וכן נאמר: "וישמע -להים את נאקתם"... פה באדם – כי פי ה' דיבר בחזון לנביאיו... וכן כל כיוצא בזה, כל שאר חלקי הגוף כולם מתבארים היטב, מקבילות תמונותיהם וענייניו למידותיו ית' אשר הכין לפעול את נבראו.

12. גנזי הרמח"ל, עמוד פא

לא יקשה עוד עליך כלל שום אחד מן המקראות המתאר את הבורא ב"ה בתוארי אדם, **כי הוא דבר אמיתי ונכון**, ואין צריך שלילת גשמיות בזה כלל. כי הלא **אם הפעולות הפרטיות של המאציל ב"ה הם שורש לחלקי האיברים בגוף האדם, הלא שמות גוף האדם יפלו היטב בפעולות המאציל ב"ה**, בהעלותם מן המסובב אל סיבתו, כי אם נאמר: "יד ה'" – נבין אותה הפעולה הפרטית שפעל המאציל שכנגדה נמצא היד באדם, ונמצאת אותה פעולה שורש לחלק זה מן הגוף, ולכן נקראת על שמה, ואין יש פה ראשית חשש גשמיות כלל וכלל.

13. דעת תבונות עח - פ¹⁸

ראי, יש העצמים הגשמיים ויש העצמים הרוחניים. והנך רואה כמה הפרש יש בין אלה לאלה, כי הגשמיות הוא פחיתות וודאי לגבי הרוחניות, אשר עניינה נכבד ומעולה. והנך רואה כמה מן ההארה יש ברוחניים וכמה חושך והחיסרון יש בגשמיים. הרי לנו בכאן שני מיני בריאות: בריאה בהארה רבה והשפעה מרווחת ובריאה בהארה מועטת והשפעה ממועטת. ושתי מידות אלו, מידת הבריאה בהארה ומדת הבריאה בלא הארה, מידת ההארה – מתולדות חוק טובו היא, ומידת הבריאה בלא הארה – מתולדות העלם טובו. ותראי, כי כל הרוחניים – כל עסקם בדברי קדושה, אך הגשמיים – ענייניהם ענייני חול ודברים שפלים ונבזים... ועל פי היסודות אלה נעשה החיבור הזה של הגוף והנשמה: שהגוף, ענייניו בכל דרכיהם, בהסתר פנים נמשכים ובאים, והנשמה וכל עניינה – בהארת פנים...¹⁹

¹⁷ וכ"כ הרשב"א בחידושי אגדות, ב"ב עד: "ועוד, כי נפש האדם ומשכנה בתבנית הזה, **והוא התבנית הנאות לה** עד שכל היעודים המפורסמים בתורה על גמול קיום מצוות וביטולן, אינם רק יעודים גופניים, בין יעדים טבעיים בין משפטים מסורים לבית דין, ואין בכלן אצל הנפש רע או טוב, רק אצל הגוף לבד, ומזה ייודע שהתבנית הזה מכון וראוי לעונש ושכר" ועיין של"ה, תולדות אדם, בית ישראל, ב-ח.

¹⁸ עיין בכל דבריו מעמ' ס"ו-ע"ג.

¹⁹ וגם ביניהם יש התאמה, כמש"כ המהרח"ו בשערי קדושה ח"א, א: "וכמו שלבוש גוף האדם יעשהו האומן בתבנית איברי הגוף, כן עשה הוא יתברך את הגוף שהוא לבוש הנפש בתבנית דיוקן הנפש, ברמ"ח אברים ולהם שס"ה גידים המקשרים את האברים, ולהמשיך על ידם הדם והחיות מאבר אל אבר כדמיון צינורות, ואחר יצירת הגוף נפח בו נפש חיה כלולה מרמ"ח איברים רוחניים ושס"ה גידים, ויתלבשו תוך רמ"ח איברים ושס"ה גידים של הגוף."

דף מקורות

מלבד שהגוף בא בהסתר פנים, הוא וענייניו, עוד הוא עצמו בתכונתו וחלקיו ציור מן ההנהגה של הסתר פנים כולה. והנשמה גם היא ציור מן ההנהגה של הארת הפנים כולה. הוא דבר פרטי לדיוקנו של האדם שנאמר בו: "בצלמנו כדמותנו" - שמראה בתבניתו כל סדרי המידות שלו יתברך.

14. דעת תבונות ע

כי ה-לוהים עשה הגוף הזה חומר עב וחשוק, בלתי ראוי ליאור באור קדושתו ית' מפני מזגו השפל הזה, כי אין לבוא אל שער המלך ולבקר בהיכלו אלא לשלמי ההכנה... וזאת שנית - עשה הנשמה הטהורה, החצובה מתחת כסא הכבוד, והורידה ונפחה בגוף הזה לטהרו ולקדשו. וזה מה שצריך להבין: כי אין סוף הכוונה בבית הנשמה בגוף לשתחיה אותו בחיי ההבל האלה, אבל **עיקר בואה בו הוא לזכר אותו זיכור ממש²⁰, להעלותו משפל מדרגתו החומרית והחשוכה אל המדרגה העליונה, להיות כמלאכי השרת**, ודבר זה מצאנו כבר במשה רבנו... והרי עתה תועלת לנשמה עצמה בהשלימה את הגוף.²¹

15. דרך השם א, ג, יב

גם היא מפסדת, שהיא כבושה בעצמה ואינה יכולה לפשט זהירה²², ועוד, שאינה פועלת הפועלה הראויה לה שהיא זיכור הגוף, ואילו הייתה פועלת אותה, הייתה משתלמת בזה שלמות גדול מצד מהות הפעולה עצמה - **שהרי פעולת השלמות היא היות מיטיב ומשלים זולתו**, ועוד, שזאת היא הפועלה הנאותה לה לפי טבעה וחוקה, שלכך נוצרה, וכל נברא נשתלם כשפועל מה שחקק לו הבורא יתברך שמו שיפעל - וחסר השלמות²³ כל זמן שלא יפעלהו.

16. ספר העיקרים ד, ל - דברי רבי אהרון הלוי תלמיד הרמב"ן

כי כשיגיע זמן תחיית המתים, יחדש הקב"ה לכל אחד מהצדיקים גוף אחר, באותו מזל לגמרי שהיה לכל אחד ואחד מהם תחילה שווה בשווה, ויעמדו ויאכלו וישתו ויולידו... ואחרי זה לימים רבים, אחר שהשיגו תכלית השלמות שאפשר להם להשיג... יעלה לעניין אליהו. ועניין זה, שעתיד חומר גופן שהוא חומר ארבע יסודות - **להשתנות ולקבל תכונה אחרת**, ויהיה חומר גופן כעין יסוד פשוט קיים, קל התנועה, בהיר במראה, כמעשה לבנת הספיר נעלם הראות, כעניין אליהו, מוכן לקבל זוהר -להים²⁴ ואור פני מלך חיים, כמעשה הלבנה שהוא גוף מקבל אורה. ועל כן אמרו בברכת הלבנה: "עטרת תפארת לעמוסי בטן" - רצה לומר: לצדיקים, "שהם עתידים להתחדש כמותה" - רצה לומר: אחר תחיית המתים שישתנה גופם ויקבל תכונה אחרת... וזה עניין פשט עץ החיים, אשר האוכל מפרותיו נכון גופו לקבל תכונה זאת ואכל וחי לעולם, וזה נרמז במעשה בראשית... וכיוון שאין לאדם שלמות בזולת גוף, אי אפשר שלא יבוא האדם לשלמות זה כעין כוונת יצירתו מתחילה. ועל שינוי תכונתם וקלות תנועתם נאמר "שהקב"ה עושה להם כנפים" (=באלף השביעי שחד הרוב).

17. דעת תבונות עמוד קיג

כי הגופניות (=פעולות הגוף) של אדה"ר קודם חטאו היה כערך הרוחניות (הפעולות הרוחניות) שיש לו עתה. צא וחשוב הרוחניות שלו איך היה! ותולדות המעשים ההם עד היכן היה מגיע!... ומינה נדון למה שהיה ראוי להיות אלמלא לא חטא, שהיה מתעלה בעילוי הגדול שהיה מזומן לו. כי כמו שאנחנו רואים שהגופניות שלו של אז הוא כרוחניות של עתה, נוכל

²⁰ נמצא שכל התכלית מכוונת לגוף והוא העיקר, וכן מודגש ברשב"א בחידושי אגדות, ב"ב עד: "עד שכל היעודים המפורסמים בתורה על גמול קיום מצוות וביטולן, אינם רק יעודים גופניים, בין יעדים טבעיים בין משפטים מסורים לבית דין, ואין בכללן אצל הנפש רע או טוב, **רק אצל הגוף לבד**, ומזה ייודע שהתבנית הזו מכוון וראוי לעונש ושכה"

²¹ עיין במשל היפה שהמשיל בזה רבי הלל בן שמואל מווירונה בספר תגמולי הנפש ח"ב, ציון שני (הוצאת האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, עמ' 169 - 175).

²² להוציא את הפוטנציאל שלה מהכוח לפועל, ועיין בזה בדעת תבונות עמ' נ"ח - ס.

²³ עיין ב' סוגים של שפלות - דעת תבונות עמ' ק"ז - ק"ח.

²⁴ היא המדרגה שהגיע משה בהארת פניו, עיין דעת תבונות עמ' נ"ה.

כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

להקיש מזה שהגופניות שלו אם היה מתעלה – היה יכול להיות כערך הרוחניות של אז. אם כן הדברים מתעלים מעילוי לעילוי.

18. הרב דסלר, מכתב מאליהו ח"א, 286

איתא בסה"ק שבהגיע האדם לעולם האמת יבוש מאוד בשפלות אשר היה בה, וכלימה תכסהו ובוז יבוז א"ע על אשר לא הסתכל בחסדי בוראו, אשר עשה עמו להפליא ולא התחשב כלל בטומאת לבבו ושפלותו... ומה תועלת בבושה זו?... העניין הוא, דכל אשר יכיר יותר בשפלות עצמו, ישיג יותר את גודל חסד בוראו עמו... דכל שיכיר יותר את שפלות עצמו הרי לעומת זה משיג יותר את גודל ענוותנותו של מקום שהתעסק בשפל כמוהו למען עשות חסד עמו. ומשיג יותר את עוצם חסדו ית', ומכיר לו טובה יותר **ומתבטל אליו** ית' יותר. ושוב רואה החסד הנורא במה שהקב"ה נתן לו האפשרות להתקרבות ודבקות זו (כי ההתבטלות אליו היא הדבקות), ושוב מכיר יותר את שפלותו שהיה שוקל אולי ראוי למרוד בבוראו המתחסד עמו כ"כ. וכה חוזר חלילה, **ועולה הוא בהשגת גדולת הבורא והכרת טובו, עליה תדירית לעד ולנצח נצחים...**